

Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2015 – 2020

PhDr. Daniela Gondová

daniela.gondova@uniba.sk

Vláda Slovenskej republiky na svojom zasadaní dňa 3. 12. 2014 schválila návrh Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2015 – 2020 (ďalej stratégia). Stratégia bola spracovaná v súlade s Programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky na roky 2012 – 2016, kde sa uvádza: „Vláda schválí stratégiu pamäťových a fondových inštitúcií na roky 2013 – 2020 s cieľom zabezpečiť udržateľnosť procesu digitalizácie a tiež ochranu a rozširovanie ich zbierkových a informačných fondov.“

Predložená stratégia je v poradí už tretím dokumentom, ktorý sa venuje strategickým otázkam knihovníctva. Prvá stratégia – Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 – bola predmetom rokovania vlády v apríli 2001, následný strategický dokument – Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013 – bol schválený v novembri 2007. V oboch stratégiách bolo stanovených osem strategických úloh orientovaných na informatizáciu a internetizáciu knižníc; zabezpečovanie informačných zdrojov pre knižnice; knižnično-informačné služby; tvorbu, ochranu a sprístupňovanie digitalizovaného kultúrneho a vedeckého dedičstva; historické knižničné fondy, záchranu, stabilizáciu a konzerváciu tradičných nosičov informácií; rozvoj ľudských zdrojov a kontinuálne vzdelávanie zamestnancov knižníc, podporu celoživotného vzdelávania a zvyšovanie informačnej gramotnosti používateľov; výstavbu a rekonštrukciu knižníc. Plnenie jednotlivých strategických úloh bolo pravidelne sledované a hodnotené – viac pozri webovú stránku Ministerstva kultúry SR <http://www.culture.gov.sk/po-sobnost-ministerstva/kulturne-dedictvo-/kniznicny-system/dokumenty-f1.html>.

Návrh Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2015 – 2020 pripravila Ústredná knižničná rada¹ v úzkej spolupráci so Sekciou kultúrneho dedičstva Ministerstva kultúry SR. Na základe skúseností s plnením úloh z predchádzajúcich stratégií sa predkladatelia ostatnej stratégie rozhodli pre tri základné strategické oblasti, ktoré sú následne podrobne špecifikované v prioritách a opatreniach:

- formovanie informačných potrieb, podpora informačnej gramotnosti, riadenia a rozvoja ľudských zdrojov pre trvalú udržateľnosť a rozvoj knižníc,
- budovanie, trvalé uchovanie, rozvoj a ochrana knižnično-informačných fondov,
- optimalizácia a rozvoj knižnično-informačných služieb a metód správy informácií a znalostí.

Na plnenie úloh obsiahnutých v jednotlivých strategických oblastiach bude potrebná nielen spolupráca a koordinovaný postup všetkých zainteresovaných, ale aj primerané finančné prostriedky. V prvom rade sa očakáva, že Ministerstvo kultúry SR nastaví priority podpory vo svojom dotačnom systéme a v rámci osobitného prvku svojej programovej štruktúry rozpočtovej kapitoly tak, aby boli saturované práve ciele stratégie.

Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2015 – 2020

Východiská stratégie

Knižnice poskytujú nenahraditeľné služby v oblasti zabezpečovania poznávacích, vzdelávacích a kultúrnych potrieb nielen jednotlivcov, ale aj spoločnosti ako celku, preto ich všestranný rozvoj je dôležitým verejným záujmom. Systematické zhromažďovanie, uchovávanie, spracovávanie a sprístupňovanie informácií šírených na všetkých druhoch nosičov je dôležitým atribútom nielen súčasného vývoja modernej znalostnej spoločnosti, ale aj významnou investíciou do budúceho rozvoja poznania, kultúry a vzdelávania obyvateľov krajiny.

Knižničný systém Slovenskej republiky tvorí 3 902 verejných, vedeckých, akademických, školských a špeciálnych knižníc, ktoré širokej verejnosti v roku 2013 poskytli viac ako 23,6 miliónov výpožičiek knižničných dokumentov pre viac ako 1,06 milióna používateľov; zrealizovali viac ako 67 700 vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí, pričom ich ročná návštevnosť dosiahla skoro 10 miliónov návštevníkov. Knižnice pre svojich používateľov sprístupnili licencované elektronické informačné zdroje (databázy), v ktorých používatelia realizovali skoro 10,5 miliónov vyhľadávaní. Na základe týchto ukazovateľov je možné

¹ Ústredná knižničná rada (ÚKR) je stály poradný, iniciatívny a expertný orgán ministra kultúry SR v oblasti knižničného systému. ÚKR posudzuje a navrhuje najmä koncepčné, strategické, organizačné a legislatívne opatrenia v oblasti knižničného systému, knihovníctva a knižníc, predkladá iniciatívne návrhy a odporúčania týkajúce sa priorit a potrieb knižničného systému, knihovníctva, knižníc a knihovníckej profesie. Členmi ÚKR sú Daniela Gondová – predsedníčka, Silvia Stasselová – podpredsedníčka, Alojz Androvič, Daniela Džuganová, Andrea Doktorová, František Hasaj, Jitka Kmeťová, Judita Kopáčiková, Lívia Koleková, Katarína Krištofová, Jela Steinerová.

pri prepočte tzv. obslužnosti knižníc konštatovať, že v roku 2013 bolo 19 % obyvateľov Slovenskej republiky aktívnymi/registerovanými používateľmi knižnice, pričom jeden aktívny/registerovaný používateľ zrealizoval viac ako 4 výpožičky za rok a každý jeden obyvateľ navštívil knižnicu skoro 2x za rok. To sú ukazovatele, ktoré radia knižnice k najviac využívaným a navštevovaným organizáciám v ponuke kultúrnych služieb.

Významný nárast počtu vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí, ktoré knižnice realizujú pre verejnosť (zo skoro 43-tisíc v roku 2007 na viac než 67-tisíc v roku 2013) súviselo s nevyhnutnou transformáciou knižníc na komunitné centrá, ktoré ponúkajú priestor pre voľnočasové a vzdelávacie aktivity, spoločenské podujatia, kultúru a kreativitu.

V predchádzajúcich rokoch zaznamenal knižničný systém výrazné zmeny – počet knižníc klesol takmer o 48 %, t. j. z počtu 7 485 v roku 2007 na 3 902 v roku 2013. Tento pokles je na jednej strane spôsobený konsolidáciou siete školských knižníc (v roku 2010 došlo k zlúčovaniu žiackych a učiteľských knižníc vrátane kabinetných), čo prispelo síce k redukcii ich počtu, ale aj k ich výraznému oživeniu a rozvoju, ale na druhej strane stagnáciou a rušením verejných knižníc a ich pobočiek, ako aj niektorých špeciálnych knižníc. S uvedenými trendmi úzko súvisí fakt, že v minulosti bola najmä sieť tzv. verejných ľudových knižníc budovaná veľkoryso a s ohľadom na meniace sa priority podpory územných samospráv sa radikálne zmenil aj objem finančných prostriedkov, ktoré knižnice na svoju činnosť získavajú od svojich zriaďovateľov – napríklad v oblasti aktívnej akvizície knižničných jednotiek sa objem finančných prostriedkov, ktoré použili knižnice na obnovu a rozvoj svojich knižničných fondov v období rokov 2007 až 2013 – znížil z 6,89 milióna eur na 5,24 milióna eur. Táto skutočnosť má priamy vplyv na kvalitu knižnično-informačných služieb, čiastočne vysvetľuje pokles počtu výpožičiek (z 28 miliónov v roku 2007 na necelých 24 miliónov v roku 2013) a s ním súvisiaci pokles počtu aktívnych používateľov (pokles z 1,24 milióna v roku 2007 na 1,06 milióna v roku 2013).

Je však dôležité poznamenať, že trend znižovania počtu fungujúcich verejných knižníc nie je vlastný len Slovenskej republike, ale ide o vývoj, ktorý zaznamenala väčšina vyspelých krajín sveta, a to nielen ako dôsledok hospodárskej krízy, ktorá zasiahla svet v predchádzajúcich rokoch, ale aj ako dôsledok meniaceho sa prostredia, ktoré charakterizuje razantný nástup moderných informačných a komunikačných technológií čoraz dostupnejších pre široké vrstvy obyvateľstva a nástupu nových typov knižnično-informačných služieb založených práve na využívaní moderných technológií. Je preto prirodzené, že knižnice musia na tento vývoj reagovať a prispôbiť sa novým podmienkam a požiadavkám, aby v konkurencii všadeprítomného online prostredia a digitálneho obsahu obstáli.

Dostupnosť kníh a časopisov vo formátoch vhodných aj pre osoby so zdravotným postihnutím je jednou z kľúčových oblastí, ktoré upravuje Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím v čl. 30 – Účasť na kultúrnom živote, rekreácii, záujmových aktivitách a športe. Rovnako je táto oblasť obsiahnutá v rámci Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014 – 2020, a to najmä v kapitole 4.12., ktorej hlavným cieľom je „vytvárať osobám so zdravotným postihnutím podmienky pre účasť na rovnakom základe s ostatnými na kultúrnom živote, na rozvoj a využívanie svojho tvorivého, umeleckého a intelektuálneho potenciálu nielen na svoj vlastný prospech, ale aj na obohatenie celej spoločnosti“²).

Pretrvávajúcim problémom je nedostatočný objem a aktuálnosť sprístupnených titulov osobám so zdravotným postihnutím, a to zvlášť v oblasti študijnej literatúry v dostupných formátoch ako sú napr.: Braillovo písmo, zvukové nahrávky, reliéfná grafika, elektronické dokumenty.

Novými úlohami, ktoré si knižnice v novej situácii osvojujú, je preto rozvoj knižnično-informačných služieb zameraných na rozvíjanie mediálnej, informačnej a digitálnej gramotnosti a umožňovanie prístupu k relevantným informáciám, vrátane digitálnych. V súvislosti s týmito úlohami je pozitívnym trendom zlepšenie technického vybavenia knižníc a podpora prístupu verejnosti k internetu. Prezentácia knižnic prostredníctvom webových sídiel a online katalógov na internete sa stali bežnou súčasťou ponuky služieb knižníc.

Strategická vízia

Budúcnosťou knižníc je i naďalej plniť svoje poslanie vo vzťahu k verejnosti a poskytovať kvalitné služby podporujúce poznanie, vzdelávanie a kultúru čo najširšiemu okruhu používateľov v inovovanej podobe, ktorá bude postavená na ich tradičných funkciách, ale bude prispôbena zmeneným podmienkam 21. storočia. Aby tieto knižnično-informačné služby, v konkurencii iných informačných platforiem obstáli, ich základným atribútom musí byť pridaná hodnota v podobe kvality, ktorú používatelia nemôžu nájsť inde a súčasne aj bezbariérová dostupnosť. A to všetko nielen v budovách knižníc, ale aj vo virtuálnom priestore, ktorý sa stal primárnym zdrojom hľadania informácií. Digitalizácia súčastí kultúrneho dedičstva, vrátane písomného dedičstva či knižničných fondov a ich sprístupnenie verejnosti spolu s ďalšími kvalitnými informačnými zdrojmi bude v tejto súvislosti hrať prvoradú úlohu. V tejto súvislosti pred knižnicami stojí ďalšia dôležitá úloha, a to vyhľadávať a spracovávať digitálne objekty, ktoré nemajú svoju fyzickú podobu, vznikli už v digitálnej podobe. Keďže sa do značnej miery zmenil spôsob komunikácie, mení sa aj rozsah zdrojov a práve knižnice sú tými, čo vedia tieto zdroje kvalitne spracovať a sprístupniť v jednom prostredí zastrešujúcom tieto rozmanité a heterogénne zdroje. Keď budú voľne dostupné informácie rôznej kvality konfrontované s poznaním a vedomosťami, ktoré sú obsiahnuté vo fondoch knižníc, používatelia sa presvedčia, že hodnoverné a relevantné informácie treba hľadať v prvom rade v knižniciach. Pokiaľ budú tieto informácie zároveň dostupné komukoľvek, kedykoľvek a odkiaľkoľvek bez toho, aby bolo potrebné opúšťať prostredie, v ktorom používateľ informácie potrebuje, knižnice budú vnímané ako dôležitá verejná služba všetkými kľúčovými aktérmi – na jednej strane používateľmi, ktorí služby využívajú, na druhej strane zriaďovateľmi, ktorí činnosť a rozvoj knižníc financujú.

² Jedným z najvýznamnejších partnerov v oblasti plnenia Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím je Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, ktorá sa počas svojho 65-ročného pôsobenia vyprofilovala na dominantnú národnú kultúrnu a informačnú inštitúciu. Poskytuje nielen klasické knižničné služby, ale predstavuje dôležitú informačnú základňu elektronických informačných zdrojov pre zdravotne postihnutých na Slovensku (ročná produkcia kníh v Braillovom písme je približne 110 titulov, vrátane učebníc a pri zvukových knihách sa ročná produkcia pohybuje okolo 150 titulov).

Posun časti činnosti knižníc do virtuálneho sveta musí byť zároveň sprevádzaný zvyšovaním kvality, ako aj rozsahu poskytovaných služieb. Tie musia zasa vychádzať z potrieb a očakávaní používateľov, z fungovania obslužných miest, ktoré sa poskytujú v ich fyzických priestoroch. Zamestnanci knižníc musia byť kvalifikovanými a motivovanými odborníkmi, ktorých vedomosti a schopnosť pomôcť a poradiť či sprostredkovať požadované informácie budú pre používateľa dôvodom na pravidelné využívanie služieb knižnice a jej prípadnú návštevu. Knižovníci a informační odborníci sa postupne menia na osobných znalostných poradcov, ktorí musia vedieť reagovať na konkrétne otázky a potreby používateľov, a tým sa menia aj požiadavky na ich znalosti, vedomosti a praktické zručnosti.

Bez ohľadu na nevyhnutnú transformáciu činnosti knižníc v oblasti knižnično-informačných služieb je však stále potrebné, aby riadne plnili aj ďalšiu zo svojich základných funkcií – uchovávanie písomného dedičstva krajiny bez ohľadu na nosič takejto informácie. To vyžaduje na jednej strane revitalizáciu stavebnej a technickej infraštruktúry depozitárov a rozšírenie ich kapacít výstavbou nových, moderných priestorov na uchovávanie písomného dedičstva, na druhej strane implementáciu technologických riešení, ktoré umožnia dlhodobé uchovávanie aj tzv. born digital materiálov, ktorých význam neustále narastá.

Pre naplnenie strategickej vízie rozvoja knižničného systému SR v rokoch 2015 – 2020 sú prioritné tri strategické oblasti:

- formovanie informačných potrieb, podpora informačnej gramotnosti, riadenie a rozvoj ľudských zdrojov pre trvalú udržateľnosť a rozvoj činnosti knižníc;
- budovanie, trvalé uchovanie, rozvoj a ochrana knižnično-informačných fondov;
- optimalizácia a rozvoj knižnično-informačných služieb a metód správy informácií a znalostí.

V rámci týchto strategických oblastí sú stanovené priority a opatrenia, ktoré majú slúžiť na dosiahnutie definovaných cieľov. Výsledkom takéhoto strategického nastavenia má byť, že dobrá knižnica je cieľom každého.

Je nutné podotknúť, že hlavné strategické oblasti boli definované s ohľadom na heterogénnosť knižničného systému Slovenskej republiky, na disponibilné zdroje (a to bez ohľadu či materiálne, finančné³) či ľudské), možnosti a pripravenosť knižníc a vymedzené časové obdobie stratégie. Ťažisko implementácie niektorých opatrení a ich vplyv na rozvoj knižnično-informačných služieb bude závisieť najmä od národnej knižnice, vedeckých knižníc a akademických knižníc a hlavnej osi verejného knihovníctva po úroveň regiónov (t. j. regionálnych knižníc). I tak ponechávajú strategické oblasti aj dostatočný rozvojový priestor na úrovni zadaných cieľov a opatrení pre ostatné typy knižníc. Bude záležať od každej knižnice a jej zriaďovateľa na koľko využije stratégiu rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2015 – 2020 (ďalej len „stratégia“) na plánovanie výkonov odbornej činnosti a na nadväzujúce vyhodnocovanie činnosti knižníc.

STRATEGICKÁ OBLASŤ 1:

FORMOVANIE INFORMAČNÝCH POTRIEB, PODPORA INFORMAČNEJ GRAMOTNOSTI, RIADENIE A ROZVOJ ĽUDSKÝCH ZDROJOV PRE TRVALÚ UDRŽATEĽNOSŤ A ROZVOJ ČINNOSTI KNIŽNÍC.

Knižnice zabezpečujú všeobecný prístup občanov ku kultúre, k poznatkom a informáciám v tlačenej i digitálnej forme, čím vytvárajú podmienky pre celoživotné vzdelávanie občanov. Podporujú tak individuálne, formálne i neformálne vzdelávanie pre všetky vekové kategórie používateľov.

Podieľajú sa na vytváraní a posilňovaní čitateľských návykov u detí a mládeže, rozvíjajú čitateľskú, mediálnu a informačnú gramotnosť, ktorú možno zjednodušene charakterizovať ako schopnosť identifikovať, vyhľadať, hodnotiť a používať informácie.

Podieľajú sa tiež na multikultúrnej výchove a sprostredkovaní informácií verejného sektora pre všetkých občanov.

Najdôležitejším predpokladom pre rozvoj služieb a zdrojov sú kvalifikovaní odborní pracovníci, schopní tvorivo riešiť problémy pri zabezpečovaní modernizácie a inovácie v knižniciach v SR.

Priority a opatrenia

1.1 Podpora dobudovania knižníc tak, aby mohli v zmysle Konceptie celoživotného vzdelávania⁴) v SR primerane plniť úlohy centier vzdelávania, s dôrazom na informačnú gramotnosť.

Cieľ

Podporovať rovnosť šancí pri plnení základného ľudského práva na celoživotné vzdelávanie a osobný rozvoj.

Zvyšovaním informačnej gramotnosti najmä študentov stredných a vysokých škôl podporovať začlenenie mladej generácie do sociálnych a pracovných vzťahov, vytvárať podmienky na podporu informačnej gramotnosti aj ďalších skupín obyvateľstva.

Vzdelávať zamestnancov knižníc v oblasti informačnej a digitálnej gramotnosti.

³ Ministerstvo kultúry SR spracovalo stratégiu aj so zohľadnením úlohy č. C.8. uznesenia vlády SR č. 588/2013 k návrhu rozpočtu verejnej správy na roky 2014 až 2016 – ...nepredkladať materiály, ktoré zvyšujú výdavky v schválenom štátnom rozpočte na rok 2014 s rozpočtovými dôsledkami na štátny rozpočet alebo na iné rozpočty tvoriace rozpočet verejnej správy.

⁴ <http://www.minedu.sk/9772-sk/dokumenty-a-predpisy/>

Opatrenia

- 1.1.1 Vytvárať podmienky na prístup občanov k nadobúdaniu nových, obnovovaniu a zdokonaľovaniu už získaných zručností pri práci s informáciami, ktoré sú potrebné na trvalo udržateľný rozvoj spoločnosti založenej na vedomostiach.
- 1.1.2 Aktívne prispievať k zlepšeniu informačnej gramotnosti všetkých vrstiev obyvateľstva trvalou podporou vzdelávacích aktivít knižníc, vrátane podpory výstupov z týchto aktivít.
- 1.1.3 Podporovať systematické vzdelávanie zamestnancov knižníc pri rozvíjaní digitálnej a mediálnej gramotnosti a celoživotnom vzdelávaní v oblasti technológií zabezpečujúcich digitálne služby a lektorov – knihovníkov zabezpečujúcich informačné vzdelávanie, najmä na vysokých školách a univerzitách.

1.2 Budovanie knižníc ako komunitných, multikultúrnych a informačných centier a miest neformálneho celoživotného vzdelávania.**Cieľ**

Podporovať aktívnu účasť knižníc na regionálnom rozvoji v oblasti celoživotného vzdelávania, umenia, kultúry, cestovného ruchu a miestnych podnikateľských aktivít.

Podporovať budovanie a rozvoj knižníc ako multifunkčných a multikultúrnych centier, ako informačného zázemia, informačných centier a súčastí infraštruktúry kreatívneho priemyslu a podporovať ich kooperáciu a partnerstvo.

Podporovať transformácie knižníc na miesta stretávania sa ľudí a ich názorov.

Opatrenia

- 1.2.1 Zabezpečiť prístup občanov k informáciám verejného sektora.
- 1.2.2 Podporovať sociálne funkcie a služby verejných knižníc, vytvárať a poskytovať v nich kultúrne/komunitné priestory v rámci neformálneho stretávania sa občanov, občianskych združení, poradenských centier a pod. a podporovať ich aktivity.
- 1.2.3 Vytvárať podmienky na rozširovanie partnerstiev medzi knižnicami, kultúrными, záujmovými a vzdelávacími ustanovizňami, školskými zariadeniami, klubmi, občianskymi združeniami, neziskovými organizáciami, podnikmi, výskumnými ústavmi, osvetovými strediskami a zariadeniami, ako súčastí celoživotného vzdelávania na miestnej a regionálnej úrovni a podporovať ich aktivity.
- 1.2.4 Podporovať rozvoj akademických knižníc ako informačných centier akademickej komunity.
- 1.2.5 Vytvoríť vhodné podmienky a podporovať zapájanie dobrovoľníkov do služieb knižníc.
- 1.2.6 Podporovať rozvoj školských knižníc ako informačných a kultúrnych centier škôl.

1.3 Podpora a propagácia čítania, rozvoja čitateľskej gramotnosti, aktivít na odstránenie druhotnej negramotnosti.**Cieľ**

Podporou a propagovaním čítania prispieť k odstráneniu druhotnej negramotnosti a rozvoju čitateľských návykov.

Cielenými aktivitami zvyšovať záujem o literatúru a čítanie.

Opatrenia

- 1.3.1 Zvyšovať profesionalitu a atraktivitu podujatí na zvyšovanie čitateľskej gramotnosti zameraných na širokú verejnosť.
- 1.3.2 Podporovať aktivity rozvíjajúce čítanie detí a mládeže, napr. čítanie s porozumením.
- 1.3.3 Podporovať projekty rodinnej čitateľskej gramotnosti a rodinného čítania v rámci komunitných aktivít knižníc.

1.4 Podpora vzdelávania vybraných cieľových skupín (rómskych komunít, dlhodobo nezamestnaných občanov, žien na materskej a rodičovskej dovolenke, občanov so zdravotným postihnutím, imigrantov, občanov v postproduktívnom veku a občanov s nízkym stupňom vzdelania alebo nízkym sociálnym statusom) najmä prostredníctvom verejných knižníc. Podpora dostupnosti knižnično-informačných služieb pre znevýhodnené skupiny občanov.**Cieľ**

Zavádzať ciele aktivity pre vybrané skupiny používateľov.

Osobitnú pozornosť venovať dostupnosti knižnično-informačných služieb pre znevýhodnené skupiny občanov a prispieť tak k rozvoju knižníc bez bariér.

Opatrenia

- 1.4.1 Podporovať tvorbu a transpozíciu tradičných a moderných dokumentov do podoby vhodnej pre občanov so zrakovým postihnutím a občanov so sluchovým postihnutím a presadzovať dodržiavanie štandardov, ktoré zjednodušujú prijímanie informácií občanom so zdravotným postihnutím.
- 1.4.2 Podporovať zavádzanie a využívanie technických a technologických prostriedkov na sprístupnenie informácií znevýhodneným skupinám občanov.
- 1.4.3 Podporovať a rozvíjať priamu spoluprácu knižníc so združeniami zameranými na znevýhodnené a menšinové skupiny občanov.
- 1.4.4 Podporovať projekty zamerané na zlepšenie knižnično-informačných služieb a vzdelávanie znevýhodnených občanov (najmä občanov so zdravotným postihnutím, seniorov/seniorok a skupiny obyvateľov patriacich k sociálne znevýhodneným spoločnostiam).

1.5 Vytvorenie a podpora systému celoživotného vzdelávania informačných profesionálov a knihovníkov, skvalitnenie systému riadenia ľudských zdrojov.

Cieľ

Zabezpečiť nadobúdanie a rozvoj praktických skúseností knižničných a informačných zamestnancov na pracoviskách.

Opatrenia

- 1.5.1 Podporovať akreditované vzdelávanie zamestnancov knižníc pre všetky kategórie odborných zamestnancov, zvlášť pre zamestnancov zabezpečujúcich informačné vzdelávanie detí, mládeže a dospelých.
- 1.5.2 Podporovať systém celoživotného vzdelávania knihovníkov a informačných profesionálov.
- 1.5.3 Inovovať katalóg pracovných činností pre knihovníkov a informačných špecialistov, inovovať opisy činnosti pre konkrétne platové triedy knihovníkov.
- 1.5.4 Vytvárať podmienky na motivujúce odmeňovanie odborných zamestnancov knižníc s cieľom ich udržania v profesijnej oblasti.
- 1.5.5 Vytvárať podmienky na podporu odborných aktivít knihovníckych stavovských a profesijných organizácií.

STRATEGICKÁ OBLASŤ 2:

BUDOVANIE, TRVALÉ UCHOVANIE, ROZVOJ A OCHRANA KNIŽNIČNO-INFORMAČNÝCH FONDŮV.

Knižnično-informačné fondy predstavujú významnú časť kultúrneho, intelektuálneho a vedeckého dedičstva. Knižnice svoje knižničné fondy systematicky a dlhodobo budujú a profesionálne spravujú tak, aby bezodkladne po nadobudnutí bola každá knižničná jednotka zaevidovaná, odborne spracovaná, komplexne ochránená a primerane prístupná.

Dôležitou súčasťou komplexných služieb knižníc je aj vyhľadávanie, spracovanie a sprístupňovanie ďalších informačných zdrojov a prameňov.

Priority a opatrenia

2.1 Budovanie knižnično-informačných fondov a poskytovanie informácií v súlade s potrebami občanov a celospoločenskými záujmami.

Cieľ

Zabezpečiť, systematicky budovať a sprístupňovať knižničné fondy a informačné zdroje pre potreby vedy, výskumu, vzdelávania, inovácií techniky a rozvoja podnikateľského prostredia a na podporu osobného rozvoja a trávenia voľného času.

Obohacovať a poskytovať účelnú a tematicky vyčerpávajúcu ponuku informačných a knižničných fondov a operatívny prístup k aktuálnym a kvalitným informáciám pre široký okruh používateľov šírených na všetkých druhoch nosičov.

Optimalizovať systém povinných výtlačkov a aktualizovať platnú legislatívu, ktorá nerieši povinné deponovanie dokumentov v elektronickej forme.

Opatrenia

- 2.1.1 Zabezpečiť zdroje a podporu akvizičnej činnosti knižníc a posilniť koncepčné budovanie knižnično-informačných fondov v súlade so zameraním a špecializáciou knižníc.
- 2.1.2 Presadzovať nástroje racionalizácie vstupného spracovania dokumentov – štandardizácie, kooperatívnej katalogizácie, budovania súborných katalógov a databázy autorít.

- 2.1.3 Systematicky realizovať zámer koordinovaného postupu v procese akvizície a sprístupňovania elektronických informačných zdrojov a databáz pre potreby vedy, výskumu, vzdelávania a podnikateľského sektora na celonárodnej úrovni.
- 2.1.4 Iniciať novelizáciu zákona o povinných výtlačkoch s nastavením parametrov pre funkčný výkon uplatnenia zákona v praxi, v súlade s Vyhlásením IFLA o povinných deponátoch. Počet výtlačkov stanoviť s cieľom zabezpečiť ich primeranú technologickú dostupnosť a dlhodobé uchovávanie pre budúcnosť. Zaviesť systém povinného výtlačku aj pre diela vydané iba v elektronickej podobe bez ohľadu na formát alebo technológiu. Zvážiť inštitút knižníc s právom na platený povinný výtlačok so zľavou.

2.2 Digitalizácia, dlhodobá archivácia a sprístupňovanie digitálnych dát a poznatkov kultúrneho a vedeckého dedičstva.

Cieľ

Prostredníctvom digitálnych knižníc poskytovať priamy prístup k digitálnym aj nedigitálnym informačným zdrojom prehľadným a spoľahlivým spôsobom a prostredníctvom informačných technológií tak prepájať vzdelávanie a kultúru. Digitalizáciou dokumentov kultúrneho dedičstva umožňovať uchovávanie originálnych nosičov informácií a zároveň umožňovať efektívne a demokratické sprístupnenie tohto obsahu verejnosti v oveľa širšom meradle.

Vytvoriť vhodné podmienky a zabezpečiť rozvoj digitálnych knižníc a digitálnych služieb v oblasti digitálnej kultúry, ako aj tvorbu systémových nástrojov a zdrojov pre kreatívny priemysel.

Rozšíriť, skvalitniť a optimalizovať informačné, komunikačné a technologické kapacity na systematický zber, správu, uloženie a dlhodobú ochranu knižničných, informačných a znalostných fondov v digitálnej forme.

Opatrenia

- 2.2.1 Pripraviť koncepciu a metodiku digitalizácie knižničných fondov vrátane sprístupňovania digitálneho obsahu širokému okruhu používateľov. Pri sprístupňovaní digitálneho obsahu dodržiavať štandardy stanovené pre informačné systémy verejnej správy.
- 2.2.2 Zapojiť knižnice do jednotnej platformy uchovávanía, dlhodoberj archivácie a sprístupňovania kultúrneho a intelektuálneho dedičstva.
- 2.2.3 Podporovať partnerstvá knižníc a iných kultúrnych inštitúcií a súkromného sektora s uplatnením spoločných štandardov a metodológií pre podporu interoperability a zlepšenia možnosti vzájomného prepojenia knižničných fondov, múzeálnych objektov a archívnych dokumentov.
- 2.2.4 Zlepšiť podmienky pre digitalizáciu informačných zdrojov a ich dostupnosť, vytvorením zoznamov osirelých diel, obchodne nedostupných diel a prechodne alebo trvale nedostupných diel na knižnom trhu.
- 2.2.5 Inštalovať a prepojiť inštitucionálne repozitáre na sprístupňovanie a systematické uchovávanie miestnych významných a účelných knižničných, informačných a znalostných prameňov.
- 2.2.6 Vybudovať informačný systém na zber, spracovanie a správu povinného deponátu pôvodných elektronických publikácií a digitálnych diel a obsahu slovenského webu (www.sk).
- 2.2.7 Zabezpečiť trvalo udržateľnú prevádzku a rozvoj centra digitalizácie pri Slovenskej národnej knižnici v Martine.
- 2.2.8 Zabezpečiť trvalo udržateľnú prevádzku a rozvoj Centrálného dátového archívu (CDA) na dlhodobú ochranu kultúrneho dedičstva v digitálnej forme, rozšíriť partnerskú inštitucionálnu sieť prispievateľov CDA.

2.3 Odborná ochrana knižnično-informačných fondov a zlepšenie ochrany a bezpečnosti budov a priestorov, v ktorých je uložený, uchovávaný a sprístupňovaný knižničný fond. Fyzická ochrana a trvalé uchovávanie historických knižničných fondov.

Cieľ

Pri výstavbe, rekonštrukcii alebo modernizácii knižníc sa zamerať na vytvorenie optimálnych klimatických, svetelných a bezpečnostných podmienok na ochranu knižničného fondu, a tým spomaliť alebo zastaviť prirodzený proces degradácie.

Historické knižničné zbierky tvoria neoddeliteľnú súčasť pamäti národa a predstavujú nevyčísliteľné kultúrne a historické bohatstvo. Historické knižničné dokumenty sú nielen významnými artefaktmi dokumentujúcimi knižnú kultúru jednotlivých historických období, ale aj významným zdrojom informácií a úlohou knižníc je odborné spracovanie, vedecké zhodnotenie, sprístupňovanie a popularizácia písomného kultúrneho dedičstva odbornej aj laickej verejnosti.

Opatrenia

- 2.3.1 Zlepšiť stav ochrany a bezpečnosti knižničných fondov prostredníctvom technického, technologického, elektronického alebo mechanického vybavenia a zariadenia budov a priestorov.

- 2.3.2 Pokračovať v pasportizácii a správe historických knižníc, zaviesť evidenčné parametre zabezpečujúce jednoznačnú identifikáciu dokumentu s cieľom zabrániť akejkoľvek neželanej manipulácii s knižničným fondom (zámena, odcudzenie).
- 2.3.3 Vytvárať optimálne podmienky na odborné spracovanie, vedecké skúmanie, uloženie, ochranu, digitalizáciu a sprístupňovanie historických knižničných dokumentov, historických knižničných fondov a knižničného písomného dedičstva.
- 2.3.4 Zintenzívniť opatrenia aktívnej ochrany zbierok prostredníctvom konzervátorských a reštaurátorských zásahov v závislosti na ich hodnote, stave a stupni ohrozenia.
- 2.3.5 Zabezpečiť trvalo udržateľnú prevádzku a rozvoj konzervačného centra pre potreby ochrany písomného kultúrneho dedičstva.
- 2.3.6 Skvalitniť materiálno-technické vybavenie jestvujúcich depozitárov najmä špeciálnym úložným mobiliárom, klimaticznou, hygienickou, regulačnou a meracou technikou.
- 2.3.7 Vypracovať metodiky riešenia mimoriadnych (krízových) situácií v knižniciach.

STRATEGICKÁ OBLASŤ 3:

OPTIMALIZÁCIA A ROZVOJ KNIŽNIČNO-INFORMAČNÝCH SLUŽIEB A METÓD SPRÁVY INFORMÁCIÍ A ZNALOSTÍ.

Služby, ktoré knižnice poskytujú svojim používateľom, garantujú rovnaký prístup k informáciám, podporujú znalostnú spoločnosť rôznymi spôsobmi – od všeobecného informovania, cez celoživotné vzdelávanie a šírenie znalostí, až po tvorbu špeciálnych informačných produktov.

Svojou činnosťou a službami sa knižnice podieľajú na podpore a osobnom rozvoji a umožňujú individuálny prístup k širokej a rozmanitej škále vedomostí, myšlienok a názorov, prispievajú k rozvoju znalostí a zručností používateľov. Služby knižníc musia byť všeobecne dostupné a bez priestorových, materiálnych a iných obmedzení a musia zohľadňovať nové vývinové trendy.

Nevyhnutnou podmienkou pre fungovanie knižníc a poskytovanie moderných knižnično-informačných služieb je zlepšenie ich priestorových a kapacitných podmienok, s dôrazom na kvalitné, moderné a účelné interiérové a technologické vybavenie knižníc pre všetky typy používateľov rôznych vekových kategórií.

Priority a opatrenia

3.1 Podpora rozširovania ponuky knižnično-informačných služieb knižníc od klasických až po služby využívajúce najnovšie informačné a komunikačné technológie.

Cieľ

Dosiahnuť, aby všetky knižnice boli schopné poskytovať hybridné služby, klasické i elektronické a zabezpečiť maximálny komfort pre používateľov.

Opatrenia

- 3.1.1 Vytvoriť a sprístupniť funkčný súbor národných autorít a národný súborný katalóg monografií so sofistikovaným obsahom (napr. obohatiť katalógy o obálky a obsahy kníh, prepojiť záznamy na externé informačné zdroje) a pokročilými funkciami (napr. najhládanejšie termíny pre vyhľadávanie, štatistiky) a ďalej rozvíjať súborný katalóg periodík.
- 3.1.2 Vytvoriť podmienky na podporu poskytovania mobilných knižnično-informačných služieb (tzv. knižníc bez stien), napr. prostredníctvom bibliobusov, donáškových služieb a pod.
- 3.1.3 Rozvíjať elektronické služby (napr. existujúcich služieb ako Spýtajte sa knižnice, elektronické objednávanie dokumentov, predložovanie výpožičiek, rezervácia, predregistrácia, objednávanie dokumentov, žiadosť o vypracovanie rešerše a pod.) a podporovať zavádzanie služieb, ktoré zvyšujú komfort pre používateľa (samoobslužné výpožičné zariadenia, návratové automaty a pod.).
- 3.1.4 Propagovať služby knižníc a informačných produktov prostredníctvom marketingovej komunikácie a prostredníctvom sociálnych sietí.

3.2 Implementácia nástrojov na virtuálne sprístupňovanie knižničných fondov a poskytovanie personalizovaných služieb a podpora virtuálnej komunikácie knižníc s používateľmi.

Cieľ

Rozšíriť, skvalitniť a optimalizovať informačno-komunikačno-technologické kapacity na virtuálne sprístupnenie knižničných, informačných a znalostných fondov v digitálnej forme a poskytovanie personalizovaných služieb. Dosiagnúť optimálnu virtuálnu komunikáciu s používateľmi a sprístupniť čo najviac služieb prostredníctvom internetu.

Opatrenia

- 3.2.1 Inovovať, rozšíriť a budovať knižnično-informačné systémy s dôrazom na poskytovanie personalizovaných služieb, komunikáciu a sprístupňovanie informačných zdrojov prostredníctvom mobilných nástrojov a technológií.
- 3.2.2 Vybaviť knižnice informačnými technológiami a zariadeniami na správu a poskytovanie personalizovaných služieb vrátane výpožičiek e-dokumentov, nástrojov na podporu e-learningu a e-publishingu.
- 3.2.3 Podporovať implementáciu integrovaných knižničných systémov poskytujúcich jednotné rozhranie k vyhľadávaniu vo viacerých zdrojoch.
- 3.2.4 Rozvíjať interaktívne webové sídla knižníc na báze redakčných systémov, v súlade so štandardami pre informačné systémy verejnej správy, implementovať technológie na podporu komunikácie prostredníctvom sociálnych sietí.

3.3 Vytvorenie legislatívnych a metodických podmienok pre poskytovanie kvalitných a efektívnych knižnično-informačných služieb.

Cieľ

V záujme skvalitnenia a rozvoja knižnično-informačných služieb využívať štandardy pre verejné knižnice, pripraviť štandardy pre akademické knižnice, pri hodnotení služieb knižníc využívať benchmarking ako nástroj kvalitného poskytovania knižničných a informačných služieb a na optimálne využívanie verejných zdrojov.

Prostredníctvom aktivít a odporúčaní usmerňovať knižničný systém pri riešení aktuálnych problémov pri poskytovaní knižnično-informačných služieb.

Opatrenia

- 3.3.1 Sledovať vývojové trendy v oblasti knižnično-informačných procesov (katalogizačné pravidlá, archiváciu a pod.) a pripravovať potrebné metodické materiály, štandardy a interpretácie pre ich implementáciu v slovenských podmienkach.
- 3.3.2 Dôsledne uplatňovať schválené národné štandardy v činnosti knižníc a vypracovať štandardy pre ďalšie typy knižníc.
- 3.3.3 Spracovať právne postupy knižníc súvisiace s poskytovaním knižnično-informačných služieb (vymáhanie nedobytných výpožičiek, riešenie situácií s neprispôsobivými používateľmi a pod.) a poskytovať metodické usmernenia knižniciam v tejto oblasti.
- 3.3.4 Legislatívne upraviť požičiavanie dokumentov na iných ako printových nosičoch.
- 3.3.5 Prostredníctvom moderného právneho rámca zabezpečiť používateľom knižníc právo na e-čítanie a legálne požičiavanie e-dokumentov, rozvíjať inovatívne a atraktívne knižnično-informačné služby.

3.4 Rozšírenie, skvalitnenie a optimalizácia stavebno-technických kapacít na poskytovanie knižnično-informačných služieb a sprístupňovanie knižničných fondov.

Cieľ

Vytvoriť podmienky pre výstavbu nových účelových budov pre knižnice a realizovať systematické rekonštrukcie budov knižníc v súlade s medzinárodnými štandardmi, aby mohli poskytovať kvalitné služby občanom SR, podporovať kreatívny priemysel, rozvoj cestovného ruchu v regiónoch Slovenska a ako stánky kultúry a vzdelanosti plnohodnotne slúžiť na úrovni vyspelých štátov Európy.

Opatrenia

- 3.4.1 Podporovať výstavbu nových moderných účelových budov knižníc, systematicky rekonštruovať budovy a priestory knižníc s dôrazom na debarierizáciu a modernizáciu interiérového a technologického vybavenia, s ohľadom na skvalitnenie a rozšírenie možností poskytovania knižnično-informačných služieb.
- 3.4.2 Rozširovať priestorové kapacity na uloženie knižničných fondov s výhľadom na dvadsať a viac rokov. Budovať spoločné depozitáre pre viac knižníc, zvyšovať úroveň profesionalizácie výkonov pri odbornom uložení knižničných fondov a racionalizovať ich prevádzku.

Záver

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky kompetenčne určené za ústredný orgán štátnej správy pre kultúrne dedičstvo a knihovníctvo bude úlohy naplňania stratégie koordinovať. **Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky je hlavným gestorom a garantom naplňania všetkých strategických oblastí, priorít a opatrení stratégie.**

Prostredníctvom knižníc v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky môže saturovať plnenie vybraných opatrení a cieľov s dosahom a s pozitívnym vplyvom na celý knižničný systém Slovenskej republiky.

Pre orgány územnej samosprávy a iné právnické osoby ako zriaďovateľov knižníc umožní implementácia stratégie plánovať a podporovať odborné činnosti knižníc v ich pôsobnosti v súlade so strednodobým vládny strategickým nastavením rozvoja knižničného systému, a tým eliminovať solitérne a nekoordinované výstupy a zastaviť tak prípadnú stagnáciu knižníc.

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky na realizáciu stratégie:

Obnoví a bude finančne naplňovať osobitný prvok programovej štruktúry rozpočtovej kapitoly ministerstva kultúry určený na krytie nákladov spojených s plnením jednotlivých strategických oblastí a opatrení.

Priority podpory dotačného systému ministerstva kultúry prispôsobí potrebám plnenia stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2015 – 2020.

V rámci disponibilných finančných prostriedkov bude navyšovať finančné prostriedky najmä v programe 2 Kultúrne aktivity v oblasti pamäťových inštitúcií, v podprogramoch 2.1 Knižnice a knižničná činnosť, 2.3 Ochrana kultúrneho dedičstva, 2.5 Akvizícia knižníc.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky ako ústredný orgán štátnej správy, ktorý je zriaďovateľom dvoch špecializovaných vedeckých knižníc (Centra vedecko-technických informácií Slovenskej republiky a Slovenskej pedagogickej knižnice, ktoré sú dôležitou súčasťou Knižničného systému Slovenskej republiky, budú sa spolupodieľať na naplňaní stratégie. Ako rezort, ktorý aj v minulosti nastavil a má možnosť aj v budúcnosti nastaviť prípadnú podporu na nimi vybrané oblasti, priority a opatrenia stratégie, a to formou výzvy na podávanie žiadostí o financovanie rozvojových projektov, **má byť zároveň súčinný pri realizácii týchto opatrení strategických oblastí:**

<i>Strategická oblasť 1:</i>	1.1.1,	1.1.2,	1.1.3,	
	1.2.1,	1.2.3,	1.2.4,	1.2.6,
	1.3.2,	1.3.3,		
	1.4.2,	1.4.3,	1.4.4,	
	1.5.1,	1.5.2,	1.5.4,	
<i>Strategická oblasť 2:</i>	2.1.1,	2.1.2,	2.1.3,	
	2.2.3,	2.2.5,		
	2.3.1,	2.3.6,		
<i>Strategická oblasť 3:</i>	3.1.3,	3.1.4,		
	3.2.1,	3.2.2,	3.2.3,	3.2.4,
	3.4.1,	3.4.2,		

Zdroj: Strategické materiály Ministerstva kultúry SR

<http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-169279?prefixFile=m>

PhDr. Daniela Gondová

(Univerzita Komenského v Bratislave, Akademická knižnica)